

KONFLIKTAS KAIP TIESOS SĄLYGA – G. VATTIMO IR J. D. CAPUTO

Aurimas Okunauskas

Vilniaus universiteto

Filosofijos katedra

Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius

El. paštas: aurimas.okunauskas@fsf.vu.lt

Pasitelkiant Gianni Vattimo ir Johno D. Caputo tyrinėjimus, tekste mėginamos atrasti tiesos sąvokos ribos ir tiesos reikšmė postmoderniame mąstyme. Abiem autoriams svarbus distancijos su tiesa kaip adaequatio sukūrimas, nes jie daro prielaidą, kad autentiškas atsakas į daugiakultūrio pasaulio tikrovę nebeleidžia tiesos mąstyti tokiu būdu. Tekste pabrėžiamas tiesos statusas postmetafiziniame diskurse – jos neįmanomybė, kuri kyla iš tiesos etinio praktinio vaidmens siekiant išlaikyti dialogą atvirą, o tai savaime yra mėginimas vengti grįžti į metafiziką. Atvirumas tiesos atžvilgiu tekste interpretuojamas analizuojant konflikto būseną, kuri pasireiškia tais atvejais, kai klausimas pakrypsta prie pačios dialogo galimybės ir konfliktas pasirodo esantis esmingas vengiant tiesos klausimo užsivėrimo ir jo institucionalizavimo (ypač politikos ir mokslo srityse). Mokslas, kaip paradigminis uždaras ir savi-pakankamos racionalios sistemos pavyzdys, analizuojamas susitelkiant į hermeneutinius jo pagrindus.

Pagrindiniai žodžiai: tiesa, konfliktas, postmetafizinis mąstymas.

Tiesa postmetafiziniame mąstyme

Postmetafizinė filosofija, besiskleidžianti Friedricho Nietzsche's ir Martino Heideggerio atvertoje mąstymo perspektyvoje, su tiesos problema susiduria įvairių kitų problemų – subjekto, politikos, mokslo ir kt. – kontekste. Tokio mąstymo motyvacija yra ne teorinė, o etinė, egzistencinė, mat parodoma, kad metafizika atveda prie žmogaus egzistencijos prasmės atmetimo tiek teorinėje, tiek praktinėje plotmėje: 1) teoriškai metafizikoje nėra vietos žmogiškajai būčiai, nes „tikroji“ būtis yra stabili ir nekintanti, todėl abejonės, klaidos, emocijos žmogaus būtį padaro mažiau nei tikrą; 2) praktiškai metafizika virsta pozityviu mokslu, kuris mąstymą padaro tik skaičiavimu ir nepalieka vietos egzistencijai, kuri yra kitaip nei skaičiais.

Mėginsiu argumentuoti, jog prielaida, kad žmogus savo gyvenimą praleidžia racionaliai sutvarkytoje visuomenėje, sudarančioje jo „pasaulį“, galutinai neišsemia žmogaus pasaulio ir palieka vietos episteminiam per-tekliui, kuris yra susitelkęs tiesos klausime; būtent tam, kas tiesoje lieka neįvardyta, kai ja yra įvardijamas adekvatus episteminis ryšys tarp subjekto ir objekto.

Etinio tikslo vedamas tyrimas savo centru laiko žmogų, kuris „susiduria su savimi kaip egzistuojančiu, kaip mirtingu, kaip kažkuo, kas dėl savo galimybės mirti būtų patiria radikaliai skirtingu būdu nuo to, kuris yra pažįstamas metafizinei tradicijai“ (Vattimo 1991: 128). Skiriamasis metafizinės būties bruožas yra antlaikiškumas. Esant taip, kaip yra žmogus (laikinais ir laikiškais), neįmanoma turėti tokių pačių tikslų kaip metafizinėje sampratoje, todėl ir žmogaus

gyvenimo tikslas, jo tiesa turi būti kitokia, jeigu siekiame ją suprasti kaip tikrą būtį.

Siekiant subjektą apibrėžti ne metafiziškai, žmogaus būties vientisumas turi būti užtikrintas kitu būdu – būtį suprantant kaip kultūrinį paveldą. Būties permąstymas kaip laikiško vyksmo pakeičia mąstymo (ar bent jau šio termino) prasmę ir supratimą, kas vyksta, kai yra mąstoma. Subjektas savo mąstymu kuria „briauną“, kuri turi santykį su išore, todėl tam tikra prasme kuria savo gyvenamąją erdvę, nes daro įtaką tam, kaip jis pats mato šį „pasaulį“, o kadangi žmogus gyvena visuomenėje – antras jo santykio dėmuo yra kultūra, jam palikta iki jo gyvenusių žmonių. Heideggeris teigia, kad „Būtis (ne esiniai) yra tai, kas „yra“ tik tiek, kiek yra tiesa. O tiesa yra tik tiek ir tik tada, kai yra *Dasein*“ (Heidegger 2008: 272). Tiesa tampa žmogaus prerogatyva, nes atsiduria tarp būties ir esinių. Esiniuose neįmanoma įžiūrėti jokių būčiai būdingų kokybių, nes jie yra priešingai nei amžinai ir nekintamai. Siekiant išvengti absoliutaus subjektyvizmo, tokį subjektą reikia suvokti kaip kolektyvinį, esantį visuomenės dalimi ir eksternalizuojantį savo patirtis į bendruomenę. Kolektyvinis subjektas kuria tiesą per dialogą palaikydamas santykį su visuomene, t. y. individualus žmogus nėra sau pakanamas racionalumo matas, jis yra tik viena „mintis“, kuri atsimuša į kontrargumentus visuomenėje, į kitus diskurso dalyvius, turinčius kitokias gyvenimo patirtis, o todėl kitas tiesos patirtis. Tiesa yra įtikinimas, argumentai *ad homines* (Vattimo 2010: 69), bet ne mano protinės gimnastikos vaisiai, leidžiantys man įtikėti kuo tik noriu; tai kolektyvinis į(si)tikinimas, kuris pakeičia diskurso dalyvių konceptualinį aparatą visame socialiniame pasaulyje.

Konflikto emancipacinis užtaisas

Gianni Vattimo laikosi nuomonės, kad konfliktas yra būtina dialogo sąlyga, nes neįmanoma įsivaizduoti dialogo, prasidedančio tuščioje vietoje (Vattimo 2011: 118); dialogas visada yra atsakas į prieštaraujančias pozicijas. Konflikto situacijoje iškyla ir tiesos klausimas, nes tiesa yra priešpriešoje su netiesa, o faktai – priešpriešoje su nežinojimu, kuris nesukuria pagrindo diskusijai, nes faktų klausimu negali vykti ginčas, o tik nežinojimo šalinimas. Pati postmoderni filosofija yra mėginimas mąstyti pasaulyje, kuris priešinasi modernybės totalizuojančiai vizijai. Politiniu lygmeniu tai praktiškai pasireiškė nepriklausomybės kovomis, kurios yra priešpriešoje su vertybių monopolį kontroliavusia „civilizuota“ Europa, kuri jautėsi galinti prisiimti pasaulinės švietėjos vaidmenį. Kolonializmo pabaiga yra *faktinė* eurocentristinio istoricizmo pabaiga, nes nėra teorinių priešasčių, dėl kurių eurocentristinis naratyvas nebegalėtų egzistuoti dabar; tai rodo, kad tokių priešasčių niekada ir nebuvo – jos buvo užtikrintos ne teoriškai, o politine galia. Totalitarinių režimų pabaiga žymi istoricistinėmis ideologijomis grįsto valstybinio identiteto konstravimo pabaigą, kuri atveria dvi galimybes tiesos atžvilgiu: arba „nauja“ metafizinė tiesa, „[t]oks geras gėris, kad dėl jo galime leisti truputį smurto“ (Caputo 1997: 122), arba demokratija, kurios pati esmė yra atsisakyti vieno tiesos šaltinio (ir apskritai pretenzijos „surasti“ tiesą) ir, užuot tai darius, mėginti *susikurti* savo tiesą, bet ne prievartine prasme, o kolektyvinio dialogo procese, kuris yra begalinis ir sudaro demokratinio gyvenimo visumą per šią atveriančią kūrybą, kurios tikslas yra neį-

manomas, reguliatyvinis: ideali santvarka kiekvienam joje gyvenančiam (nors net nėra žinoma, kas yra ideali santvarka).

Performatyvus tiesos elementas, esminis ir Caputo, ir Vattimo mąstyme, gali būti kildinamas iš Pauliaus *Laiško efeziečiams* (Vulgata, Eph 4: 15): „[V]eritatem facientes in caritate.“ Kadangi neįmanoma žinoti tiesos, reikia ją tiesiog daryti, kurti – interpretuoti ir vėl perinterpretuoti. *Facere* implikuoja subjektą, kuris daro konkrečią tiesą. Kultūroje vykstantis dialogas ieško pagrindo savo argumentams, tačiau jie siekia remtis ne objektyvia duotybe, bet kitais argumentais, kurie yra kiti visuomenės nariai, veikiantys kaip žaidimo partneriai. Racionalumas tampa ne sutapimu su universaliais dėsniais, būdingais pačiai minties sklaidai, bet moraliai ir socialiai paveiktu atsakingumu diskurso nariams; racionalu yra tai, ką negėda mėginti apginti prieš kitus dialogo dalyvius.

Caritas yra kaip reguliatyvinė idėja tiesos atžvilgiu. Tokia vertybė skatina daryti tiesą su *caritas* tikslu, bet ir su tokia pačia paskata, taip išlaikant dialogą, atvirą abiem prasmėmis: nepradedant nuo tuščios vietos ir taip tampant neaktualiam, bet ir nesiekiant jo užverti. Galima sakyti, kad Nietzsche ir Heideggeris patiria graikų įtaką ta prasme, kad atsisako priimti krikščionybės skelbtą mokymą apie *caritas*. Tačiau *caritas* gali padėti išvengti filosofijos tapimo ideologijos apologetika, nes sukuria tiesos kriterijų, kuris yra labai silpnas, bet yra. Nors *caritas* galėtų būti pavadintas tam tikra „ideologija“, nes tai krikščioniškas motyvas, bet jo esmė nėra prievartinė – kitaip sakant, tai ideologija, atsiverianti visų kitų ideologijų atžvilgiu; *caritas* sąvoka teigia supratingumą visiems žmonėms, ji gali būti suprasta

įvairiuose kontekstuose ir įvairiose epochose kaip formuojanti diskursą, kuris gali priimti daugiakultūrio pasaulio tikrovę.

Ir Gianni Vattimo, ir Johnas D. Caputo tiesą supranta taip, kad ji pasireiškia tik neigiamai, per kontrastą; ne faktiniuose teiginiuose, bet kaip diskurse vykstančios diskusijos fonas, kuris savaime gali būti pamatytas tada, kai dialoge įvyksta trūkis užkabinus temas, kurios į priekį iškelia pačią galimybę susišnekėti kaip klausimą. Toks tiesos iškėlimo į tyrimo akiratį būdas galimas tiesą supratęs heidegeriškai, t. y. kad „[p]avienio deskriptyvaus teiginio tiesa priklauso nuo labiau primordialinės tiesos, kuriai [Heideggeris] pasirenka terminą „atvertis“ ir kuriuo įvardija rinkinį prielaidų (ir, be abejo, prietarų), nuo kurių priklauso galimybė įsteigti korespondencijos santykius tarp teiginių ir daiktų“ (Vattimo 2011: 5).

Iš to kyla *neįmanoma* tiesos kokybė. Tiesa gali rasti, gali būti užčiuopta ir tyrinėjama tik ten, kur neįmanoma galutinai susitarti ir priėti prie vienos nuomonės, dėl to tiesa įgyja ne užveriantį, užbaigiantį vaidmenį, bet atvirksčiai – atveriantį; kaip naujos tiesos, o todėl ir žmogaus būties susiformavimo galimybė. Kiekviena patirtis turi tikimybę tapti tiesa, jeigu ji transformuoja žmogaus gyvenimą. Jeigu ji tampa esminė – ji yra tiesa, ji formuoja tolesnį žmogaus požiūrį, tampa tolesnių patirčių tiesos kriterijumi.

Nors tiesos esmė atrodo priešinga nei *adaequatio* suprastos tiesos prasme, jos pozicija dialoge išlieka ta pati – tiesa yra dialogo tikslas. Galutinis taškas, kuris taip pat yra atveriantis, skamba paradoksaliai, bet postmodernioje Caputo ir Vattimo perspektyvoje ji yra kaip tik siekis naikinti

stabilias hierarchines struktūras; pastovus stabilumo nukėlimas yra vienintelis pageidaujamas stabilumas.

Konflikto poreikis demokratinėje santvarkoje

Koks taip suprastos tiesos vaidmuo demokratinėje santvarkoje? Tiesos „universalumas“ iškyla kaip galimybė, o dėl to ir problema tik pliuralistinėje visuomenėje. Tradicinėje, uždaroje visuomenėje nereikia universalios tiesos, o tik tokios, kuri galioja viduje visuomenės (*jos* universalume), tarp jos narių, kurie neturi daugiakultūrių santykių. Uždaroje visuomenėje yra *status quo* ir yra tie, kuriuos reikia gydyti, nes jiems trūksta įgūdžių deramai sintetinti racionalius argumentus. Jeigu yra leidžiami vieši, racionalūs debatai apie tai, kas yra tiesa, – tai rodo labai aukštą visuomenės laisvės lygį. Jeigu galios centrai rodo dėmesį disidentams, vadinasi, jie turi galią pakenkti valdančiajai galiai arba (žiūrint ne taip ciniškai) valdžia siekia bendro konsensuso ir įtraukia visas galimas pozicijas į debatus.

Dėl tokio tiesos statuso demokratijoje ji tampa „konfliktine“ santvarka, kurioje konfliktas suprantamas teigiamai dėl to, kad sukuria emancipacines galimybes. Mėginimas vengti konfliktų yra pageidautinas, jeigu siekiama įtvirtinti *status quo*, o atvirumas pokyčiams visada reiškia atvirumą konfliktams. Demokratinėje visuomenėje yra viliamasi, kad jos nariai turi išankstinę nuostatą kurti draugišką sambūvį. Pats faktas, kad tiesa yra problema, nurodo išankstinę, iki-teorinę nuostatą, kad reikia susitarti, o ne prievarta įtvirtinti tiesą kaip faktą; kad neįmanoma tiesai teikti pirmenybės prieš draugystę (Vattimo 2002: 104).

Tiesa yra tai, *kame* gali pasireikšti faktai. Į filosofijos akiratį tiesa kaip klausimas įsiveržia tik tada, kai dėl jos nesutariama. Jeigu $2 + 2 = 4$ suprantama tradicinės aritmetikos ribose, niekas negalės nesutikti su tokiu teiginiu, nebent jeigu nuspręs, kad jam svarbesni kiti siekiai nei tie, kuriuos leidžia pasiekti aritmetika. Tokiu atveju šis klausimas galės tapti filosofiniu ir pakryps link pačios aritmetikos mąstymo, o argumentavimo tipas pasikeis į retorinį iki tol, kol bus įsteigta nauja tiesa, nauja paradigma, atversianti naują „logiką“ ir naują galimybę argumentuoti loginiais argumentais.

Jeigu tiesa kaip klausimas iškyla tik konfliktinėse situacijose, tada filosofo darbas yra kelti konfliktus, niekada neleisti šiam klausimui būti pamirštam ir neleisti įvairiems galios centrams jo užverti, idant jie galėtų įtvirtinti tiesą kaip kažką kitą, nei dialogui atvirą susitarimą. Filosofija vis dar išlieka paradigminių darinių mąstymo veikla, o specializuotieji mokslai mąsto vien paradigmos viduje.

Tiesa subjekte taip pat „įvyksta“ kaip konfliktinė patirtis asmeniniu lygmeniu – yra sutraukiami nusistovėję prasminiai ryšiai, kurie po trūkio (jo atvertoje ertmėje) turi susijungti naujais būdais ir šiame procese patys pasikeičia. Toks procesas tiksliau galėtų būti pavaizduotas ne kaip nušvietimas, o atvirkščiai – užtemimas, (laikina) abejonė savo pozicijos pagrįstumu, tačiau šis laikinumas yra nuolat laikinas, nes jį užverti galėtų tik nauja metafizika, būtent tai, ko yra vengiama. Kaip reali patirtis, tiesa konkrečiausiai patiriama per falsifikaciją, kuri gali būti galutinė, o verifikacija gali būti tik laikina. „Argi patirtis, kurią įgyjate skaitydami Nietzsche'ę (ar Kantą, ar Hegelį), netrukdo jums sakyti

dalykų, kuriuos kartą būtumėte sakę ir gynę?“ (Vattimo 2010: 70). Tiesa kaip savo lakmusą turi asmenines patirtis, kurios yra asmeninės daugeliui žmonių, o demokratija yra santvarka, kuri leidžia laisvai skleistis daugeliui individualių pozicijų.

Mokslas kaip tiesos pažangaus konstravimo pavyzdys

Gianni Vattimo postmodernybę apibrėžia kaip „pastangą išsilaisvinti iš įveikos, vystymosi ir inovacijos logikos“ (Vattimo 1991: 106). Postmoderni pažangos samprata yra reliatyvi; tai yra prisitaikymas prie dabartinės situacijos keliamų problemų ir jų laikinas sprendimas, taip atveriant naujas situacijas ir vėl ieškant adekvačių sprendimų. Kas gali būti tiesa tokiaame modelyje? Įprastai tiesa suprantama kaip galutinis pažangaus judėjimo tikslas, kurį pasiekę būsimieji išgelbėti nuo būtinybės mąstyti. Jeigu pažanga nebeturi tikslo sustabdyti klausinėjimą, tai tiesa tampa reliatyvi sąvoka. Caputo Thomo S. Kuhno mąstyme įžvelgia vieną iš esminių postmodernizmo formuojančių „posūkių“ – revoliucinį (Caputo 2006: 63–64).

Kuhno deskriptyvinė prieiga prie mokslo istorijos leido suabejoti kumuliatyvio mokslo pažangos pagrįstumu ir pateikė revoliucinės pažangos sampratą. Caputo ne visai sutinka su Heideggeriu, kuris bando filosofiją pozicijuoti už mokslo ribų ir atmesti mokslą kaip užsiimantį kažkuo mažiau svarbiu nei mąstymas. Caputo, įsiskverbdamas į institucionalizuotas racionalumo formas (pasitelkęs Kuhną), mėgina parodyti paties racionalumo prieštarumą ir atrasti perteklių, kuris netelpa jose. Taip jis siekia ne atskirti filosofiją nuo mokslo,

bet kiekvienam suteikti savo vaidmenį kuriant bendrą supratimą apie tai, kas yra racionalu. „Vienas iš būdų susidoroti [*deal*] su kažkuo nauju, parodo Kuhnas, yra paskelbti tai esant už įstatymo ribų; [...] pasakyti, kad tai net neužsifiksuoja profesionaliu lygmeniu“ (Caputo 1987: 229). Institucijos yra būtinas darinys demokratinėje santvarkoje, nes tik taip yra pasiekiami bendri tikslai, tačiau jų veikla turi būti visada skaidri ir atvira filosofinės refleksijos būdu mąstant jų dabartinę veiklą ir jos paradigminius pamatus. Mokslas neturi būti atribotas nuo filosofijos, nes tai yra aukščiausia paradigminio racionalumo apraiška, bet būti teisingai suprastas bendrame žmonių būvyje, „laisvame racionalume“ („*free play of reason*“ – Caputo 1987: 235), o jo skaidriausia išraiška yra hermeneutinė filosofija. Be ekstraparadigminės refleksijos institucijos rizikuoja tapti prievartinės dėl savo paradigmos laikymo vienintele galima paradigma.

Vattimo hermeneutinės ontologijos pamatinė prielaida yra, kad nėra faktų, o tik interpretacijos. Tokia modelyje pradžios klausimas tampa dar esmingesnis negu metafizikoje, nes jis niekur nedingsta, o tik yra kalbama apie kitokias pradžias. Visų pirma, daugiskaita, be to – apie mąstymą mąstoma tik kaip apie įsistatantį į nihilistinę formulę ir sukuriantį jos trečiąjį elementą (hermeneutinį nihilizmą): yra tik interpretacijos > tai irgi tik interpretacija > „mes privalome neišvengiamai mąstyti šitą save paneigiantį žaidimą“ (D’Agostini 2010: 4). Bet koks mąstymas negali neužsiimti interpretacija, nors tai ir yra tik judėjimas tarp pirmo ir trečio punkto.

Thomo S. Kuhno indėlis į mokslo filosofiją yra svarbus bendrai postmoderniai

racionalumo sampratai. Mokslas, kaip racionalumo apogėjus, visuomet įsiveržia į svarstymus apie tiesą dėl to, kad yra tapęs dabartinės būties epochos skiriamuoju bruožu, kuris mus aiškiausiai jungia su modernybės paliktu pasauliu. Nors XXI amžiaus mokslo pobūdis smarkiai pasikeitęs nuo vien technologiškai suprasto pasaulio tvarkymo, bet mokslo užimama pozicija vis vien išlaiko išskirtinį statusą tiesos klausimu ar net jį sustiprina dėl interneto skvarbaus poveikio kasdienybėje. Kuhno indėlis į postmodernistinės racionalumo sampratos susidarymą yra pastanga parodyti, kad mokslui taikytini tie patys principai kaip ir visiems kitiems diskursams. Mokslo įtaka formuojant žmogaus gyvenamąjį pasaulį padaro jo tyrimą svarbų filosofams, o mokslo pozicijų demaskavimas, atskleidžiantis, kad jos nėra antlaikiškai racionalios, yra svarbus mėginant tiesą mąstyti kitaip nei *adaequatio*.

Kokia yra mokslo pradžia, jeigu mėginame ją interpretuoti remdamiesi hermeneutinę *koine* formuojančia nihilistine formule? Geriausiai į hermeneutinę *koine* įsikomponuojantis Thomo Kuhno konceptas yra artefaktų paradigma (dar vadinama funkcinė paradigma) (Kuhn 1996: 58–60). Naujos paradigmos kūrimaši galima stebėti jauname moksle, kai mokslininkai priima „filosofiją“ ar kažką, kas „veikia“ ir laikinai dirba prie jiems prieinamų problemų, be jokios paradigmos metafizinė ar sociologine prasme. Tam, kad galėtų ką nors stebėti, mokslininkai turi žinoti, ką stebi. Mėginimas sukurti paradigmą reikalauja nemažų mokslinių pasiekimų, ant kurių galėtų būti pastatyta sociologinė ar metafizinė paradigma, todėl pirminė paradigmos prasmė yra filosofinė. Retrospektyviai žiūrint į mokslo

istoriją, galima pamanyti, kad paradigmos pradžia yra sociologinė, tačiau mokslo bendruomenė susiformuoja tik tada, kai tas mokslas jau turi svarią įtaką (Kuhn 2000: 95–96) ir istorija imama rašyti tik tada. Istorija nėra rašoma apie nereikšmingas, sekėjų neturinčias mokyklas. Pats istorikas turi susidomėti tam tikra mokslo šaka, kad imtų rašyti jos istoriją. Kai bendruomenė jau sukuriamą, tada galima pasakyti, kad sociologinė paradigma yra tai, kas formuoja pačią mokslo esmę, bet tai yra jau ganėtinai pažengusio mokslo laikotarpis. Naujo mokslo užgimimas prasideda ne nuo teorijų, bet nuo nuojautos, kad naujai atsiradusios tyrimo technikos duos vaisingų rezultatų, o teorijos randasi jau vėliau. Todėl mokslas yra paremtas tokia pačia hermeneutine „logika“. Jo pradžia yra intuityvi, kasdieninė kalba. „Filosofija yra bendros kalbos savimonė (ir sąžinė), tiksliau, metakalbos savimonė, kurios viduje visos specifinės kalbos yra pozicijuotos, apsibrėžia savo stabilumą ir galiausiai patiria transformacijas“ (Vattimo 2010: 79). Vykstant paradigmu kaitai arba kūrimuisi, mokslas ypač priartėja prie filosofijos. Mokslas yra pagrįstas metakalba, kuri negali būti keičiama kada nori ir nesileidžia būti keičiama dėl priklausymo bendram *koine*, kuris dabar yra tapęs hermeneutinis. Nors mokslas ir sukuria naują konceptą, jis turi būti dalis konceptualios schemos, kuria naudojantis būtų galima paaiškinti naujojo koncepto prasmę ir suteikti jam poziciją bendroje kalbinėje schemoje, dėl to nėra įmanoma niekas „nauja“ radikalia prasme, o tik interpretatyvia.

Kuhnas pasitelkia galvosūkio metaforą, kuri tinka, nes galvosūkis pats pateikia visas jam išspręsti būtinas dalis: įrankius, medžia-

gas, instrukcijas ir t. t. (Kuhn 1996: 35–37, 174–175 ir kt.). Galvosūkis presuponuoja atsakymą. Negali būti, kad nėra teisingo atsakymo į galvosūkio klausimą arba tada jis yra ne galvosūkis ir neatitinka šio termino prasmės. Normalus mokslas ir susideda iš paradigmos jau numatytų problemų sprendimo. Paradigma taip pat dažnai net pateikia numatomą atsakymą remdamasi jau atliktais tyrinėjimais ar pamatinėmis prielaidomis, tačiau reikia pagrįsti šį numatymą paradigmos nustatytais ir priimtiniais metodais; šiuolaikinio mokslo atveju dėl susiklosčiusios tradicijos – eksperimentais. Atradus teoriją paneigiančius eksperimentų rezultatus, ji nėra atmetama, o atidedama į šalį kaip anomalija, tikintis, kad ateityje ji bus išspręsta dėl atsiradusių naujų eksperimentų galimybių ar dėl sėkmingos pažangos kitose mokslo srityse, galėsiančiose paaiškinti šį reiškinį. Mokslininkai paradigma vadovaujasi ne tam, kad „rastų tiesą“ (*adaequatio* prasme), o tam, kad spręstų aktualias problemas. Jeigu vienas paradigmos segmentas yra paneigiamas, ji vis tiek gali funkcionuoti dar ilgus amžius. Mokslininkų tyrimų rezultatai niekada nėra ir neturėtų būti nesuinteresuoti. Pačias tyrimų kryptis formuoja mokslo paradigmai išoriniai reiškiniai. Mokslas pagrįstas daug *lėčiau* kintančia objektyvumo samprata, bet ji vis tiek tokia pati kaip filosofijos ir taip pat dalyvauja žmogaus būties kūrime, o ne atskirame tiesioginiame komunikavime su objektyvia tikrove.

Išvados

Dialogas, kaip tam tikra prievartos priešingybė ar bent jau siekis jos vengti, pats yra grįstas įsteigiančiu prievartos proveržiu,

kuris toks yra dėl neįmanomybės galutinai išsemti steigiančiojo veiksmo grindimo legitimumą. Dėl to tiesa į mąstymo akiratį turi būti tikslingai keliama tam, kad galėtume išlaikyti kritinį žvilgsnį savo mąstymo paskatų atžvilgiu ir neleisti joms tapti tik intraparadigminėms, nes toks mąstymas vėl taptų metafizinis. Tiesos statuso kvestionavimas presuponuoja konfliktą, nes diskusija iškelia anapus paradigmos, kuri yra argumentų svorio garantas.

Tik atsidūrus už konkrečios paradigmos ribų iš tikrųjų iškeliamas klausimas apie tiesą savaime ir pereinama į filosofijos sritį, kuri turi tik retorinius, *ad homines* argumentus, suformuotus istorinio palikimo, bendro kultūrinio paveldo. Jų įtikinamumas yra pagrįstas apeliacija į tokias iki-teorines nuostatas kaip draugystės ir *caritas* privilegijavimas. Konfliktas gali būti vertinamas teigiamai omenyje turint minėtą *neįmanomą* tiesos aspektą, nes idealioje santvarkoje gyvenantys žmonės neturėtų turėti konfliktų, bet tiesą padarius *įmanomą*, ji pakliūva į ekspertų rankas ir yra uždaroma filosofiniam diskursui, o taip kyla prievartos grėsmė, tad pripažinti, kad nežinome, kas yra tiesa, ir mėginti ją kurti kartu yra sąžiningiausia mūsų tikrovės atžvilgiu.

Postmodernios pozicijos vystosi skatinamos gyvenamojo pasaulio realijų; faktas, kad šis mąstymas tampa „silpnas“, nėra siekiama, bet siekis išlikti autentiškam savo prielaidoms ir tikslams, kurie keičia vienas kitą mąstymo procese. Tiesos funkcija postmetafiziniame mąstyme yra ne teorinė, o praktinė. Ji nebėra vertinama savaime, bet dėl to, koku būdu padeda artėti prie tuo metu svarbiais laikomų visuomeninių tikslų, kurie yra nustatomi konsensuso

principu. Tiesa taip įsirašo į postmodernų mąstymą, kurio vienas iš skiriamųjų bruožų yra pažangos sampratos permąstymas.

Kuhno kumuliatyvios pažangos sampratos kritika moksle leidžia kitaip suprasti tiesą apskritai. Mokslas kaip institucionalizuotas racionalumas yra parankus filosofiniam mąstymui kaip paradigmintis darinys, esantis sau pakankamu racionalumo matu, o todėl yra uždara metafizinės sistemos

modelis. Kuhno atlikta kritika parodo, kad tokia sistema nėra absoliučiai pagrįsta, o pažanga vyksta iracionaliais postūmiais ir lūžiais nužymėta trajektorija. Turint omenyje racionaliai sutvarkytą pasaulį, kuriame mes gyvename, mokslo tyrimas visuomet koreliuoja su gyvenamosios tikrovės tyrimu ir leidžia suprasti, kad tik metafiziniame modelyje tiesa gali būti užvertiantis tikslas, o ne procesas.

Literatūra

Caputo, J. D. 1987. *Radical Hermeneutics: Repetition, Deconstruction, and the Hermeneutic Project*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.

Caputo, J. D. 1997. *Deconstruction in a Nutshell: A Conversation with Jacques Derrida*. New York City, New York: Fordham University Press.

Caputo, J. D. 2006. *Philosophy and Theology*. Nashville, Tennessee: Abingdon Press.

D'Agostini, F. 2010. Introduction: The Strong Reasons for Weak Thought, in G. Vattimo, *The Responsibility of the Philosopher*. Transl. by W. McCuaig. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press: 1–46.

Heidegger, M. 2008. *Being and Time*. Transl. by J. Macquarrie and E. Robinson. New York City, New York: Harper Perennial Modern Thought.

Kuhn, T. S. 1996. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago–London: University of Chicago Press.

Kuhn, T. S. 2000. *The Road since Structure*,

J. Conant, J. Haugeland (Eds.). Chicago: University of Chicago Press.

Masterman, M. 1970. The Nature of a Paradigm, in I. Lakatos, A. Musgrave (Eds.). *Criticism and the Growth of Knowledge*. Cambridge: Cambridge University Press: 59–89.

Vattimo, G. 1991. *The End of Modernity: Nihilism and Hermeneutics in Postmodern Culture*. Transl. by J. R. Snyder. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press.

Vattimo, G. 2002. *After Christianity*. Transl. by L. D'Isanto. New York City, New York: Columbia University Press.

Vattimo, G. 2010. *The Responsibility of the Philosopher*. Transl. by W. McCuaig. New York City, New York: Columbia University Press.

Vattimo, G. 2011. *A Farewell to Truth*. Transl. by W. McCuaig. New York City, New York: Columbia University Press.

Vattimo, G. 2016. *Of Reality. The Purposes of Philosophy*. Transl. by R. T. Valgenti. New York City, New York: Columbia University Press.

CONFLICT AS A CONDITION OF TRUTH: G. VATTIMO AND J. D. CAPUTO

Aurimas Okunauskas

Summary

Through the writings of Gianni Vattimo and John D. Caputo this text attempts to discover the boundaries of the concept of truth and the meaning of truth for postmodern thinking. It is important to both authors to establish a distance from truth as *adaequatio*, because they both adopt a position that an authentic response to the reality of a multicultural contemporary world does not permit subscribing to such a conception of truth. The text highlights the new status of truth in a postmetaphysical discourse, namely its *impossible* character arising from the ethical-practical role that truth assumes in attempts to keep the dialogue open, which is, in turn, an attempt to avoid the slide back into metaphysics. Openness to truth is interpreted through the state of conflict, which occurs when the questioning turns to the very possibilities of dialogue and conflict then shows itself to be essential in avoiding the closure of the question of truth (especially in the fields of politics and science). Science is employed as a paradigmatic example of a closed, self-sufficient rational system, focusing on its hermeneutical roots.

Keywords: truth, conflict, post-metaphysical thinking.